

© Ростислав Загорулько
(Київ)

БОРЬБА ГАЗЕТЫ «КИЕВЛЯНИН» С УКРАИНСКИМ НАЦИОНАЛЬНЫМ ВОЗРОЖДЕНИЕМ (1905–1914 ГГ.)

В статье проведен анализ киевской газеты «Киевлянин»: проанализировано ее историю, выяснено, какие аспекты «украинского вопроса» были объектами критики со стороны редакции издания, выявлено жанровую специфику и авторство публикаций, которые имели антиукраинское направление.

Ключевые слова: периодическая пресса, газета «Киевлянин», газетная публикация, «украинский вопрос».

© Rostyslav Zagorulko
(Kyiv)

THE NEWSPAPER'S «KIEVLYANIN» STRUGGLE AGAINST THE UKRAINIAN NATIONAL REVIVAL

This article presents the analysis of the Kyiv pro government newspaper «Kievlyanin». Its history has been analyzed, aspects of «the Ukrainian question» that were objects of the newspaper editors' criticism – identified, genre specificity and authorship of the publications that had anti-Ukrainian direction – detected.

Key words: periodical press, newspaper «Kievlyanin», newspaper publication, «the Ukrainian question».

До редакції надійшла 15.11.2012.

УДК 330.34 (477)

© Олександр Даниленко
(Київ)

УЧАСТЬ КООПЕРАЦІЇ В ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ УСРР (1920-І РР.)

Розкриваються особливості діяльності кооперативних товариств у сфері зовнішньої торгівлі УСРР в 1920-і роки.

Ключові слова: УСРР, зовнішня торгівля, кооперація, міжнародні зв'язки.

Дослідники історії української кооперації та економічних відносин УСРР з європейськими країнами переважно фрагментарно висвітлюють участь кооперативних товариств УСРР в зовнішній торгівлі радянської держави. В історіографії проблем міжнародних відносин переважає усталений для науки принцип глобальності, тобто вивчення участі державних форм та міждержавних стосунків. Державна монополія радянської зовнішньої торгівлі, яка утверджувалася в 1920-і рр., зумовила певною мірою упосліджене ставлення до кооперації як повноцінного суб'єкта закордонної торгівлі. Наркомат закордонних справ,

Науково-історичне дослідження зовнішньої торгівлі кооперативної спілки виробничо-збутових товариств, які діяли у 1920-х рр. в Україні, має досягти не лише конкретних завдань, а також подолати історіографічну традицію меншовартісного ставлення до кооперативної форми зовнішньої торгівлі. Історики написали десятки монографій з історії підприємництва в роки непу, української кооперації [2; 4; 5; 6; 7; 9], але і надалі продовжують ігнорувати дослідження соціально-економічних аспектів експортно-імпортової діяльності українських кооперативних спілок.

Активну експортно-імпортовою діяльністю кооперативних спілок Української СРР в 1920-і роки можна предметно прослідкувати на прикладі Всеукраїнського кооперативного товариства по збуту й експорту продуктів птахівництва («Кооптах»).

Створення 13 серпня 1924 р. Всеукраїнського кооперативного товариства по збуту й експорту продукції птахівництва [3] – здавалось би, звичайна подія, але його функціонування в галузі зовнішньої торгівлі справляло помітний вплив на повсякденне життя європейців, продукцію якого (яйця, пух, пір'я, свійську і дику птицю тощо) вони використовували чи споживали. Якщо дипломати представляли політично-ідеологічну складову держави, то експортна робота «Кооптаху» виконувала представницьку місію країни шляхом поширення споживчих товарів, формування уявлення про неї через якість продукції та її рекламний супровід. Експортно-імпортовою робота «Кооптаху» відбувалася через об'єднане представництво української кооперації в Берліні («Укркооп»), яке виникло у 1922 р., а також у Лондоні 22 грудня 1923 р. («Коопукр») [11, ф. 807, оп. 1, спр. 1, арк. 4].

Питання про дозвіл або заборону українським кооперативним центрам самостій-

но займатися зовнішньою торгівлею дискутувалося від самого початку проголошення непу та відродження кооперації. Уряд радянської України мав організаційно-функціональні обмеження щодо самостійного здійснення зовнішньої політики, а значить і торгівлі. 27 липня 1921 р. РНК УСРР погодилася з тим, що на її території діяв неконституційний для республіки орган виконавчої влади Російської Федерації – Уповноважений Наркомзовнішторгу РСФРР, яким персонально був С. Брон [11, ф. 423, оп. 3, спр. 13, арк. 31]. 4 лютого 1922 р. колегія Наркомзовнішторгу РСФРР прийняла «Положення про торговий відділ Управління Уповнаркомзовнішторгу РСФРР при РНК УСРР», надавши йому статусу автономної одиниці в галузі організаційної, оперативно-господарської та фінансової роботи [11, ф. 539, оп. 1, спр. 420, арк. 6].

25 листопада 1922 р. заступник наркома зовнішньої торгівлі РСФРР М. Фрумкін та Уповнаркомзовнішторг РСФРР при УСРР С. Брон підписали угоду про спільну діяльність за кордоном. Їхні представництва створювали єдиний інституційний апарат, який забезпечував експортно-імпорتنу роботу НКЗТоргу та Укрзовнішторгу (його представляв той же С. Брон). В європейських країнах, які становили для України особливий економічний інтерес, Укрзовнішторгу дозволяли мати свого уповноваженого в об'єднаному представництві, вести переговори про залучення в Україну іноземних інвестицій [11, ф. 423, оп. 3, спр. 13, арк. 34]. Така система обмеження УСРР, як суб'єкта зовнішньої торгівлі, діяла протягом 1921–1923 рр., а після створення СРСР її успадкували Торгпредства союзної держави. 26 лютого 1927 р. були ліквідовані представництва Укрдержторгу в Італії, Чехословаччині, Польщі, Австрії, натомість з'явилися уповноважені УСРР при Торгпредствах СРСР [11, ф. 423, оп. 4, спр. 186, арк. 55].

Кооперативна система, незважаючи на державну опіку та партійно-ідеологічний нагляд за її функціонуванням, формально залишалася громадським об'єднанням. Вихід кооперації на зовнішній ринок, враховуючи її недержавницький статус, мав би вирішуватися колегіально, тобто за участі представників кооперативних спілок, але діяв принцип державної монополії зовнішньої торгівлі, що унеможлилювало її безперешкодну експортну діяльність. 24 січня 1924 р. Рада Праці та Оборони СРСР дозволила українським кооперативним центрам працювати на зовнішніх ринках, однак проти виступив нарком зовнішньої торгівлі Л. Красін, тому виникла гостра колізія між коо-

перативною і державною установами. 7 березня 1924 р. голова Раднаркому УСРР В. Чубар доручив повноважному представникові УСРР при союзному уряді в Москві А. Приходьку з'ясувати принципове питання: чим була викликана постанова РПО СРСР від 22 лютого 1924 р. про заміну постанови 24 січня стосовно надання українській кооперації права безпосереднього виходу на зовнішній ринок [11, ф. 3040, оп. 1, спр. 291, арк. 46]. Відповідь була однозначною – особисте втручання Л. Красіна. Протистояння завершилося позитивним для України рішенням: 5 березня РПО дозволила «Вукоопспілці» займатися зовнішньою торгівлею, а 8 серпня 1924 р., згідно протокольної постанови РПО за № 82, таке право було надано Всеукраїнському союзу сільськогосподарсько-кредитної, кустарно-промислової й промислово-кредитної кооперації «Сільський господар» [11, ф. 3040, ой. 1, спр. 291, арк. 46].

Зовнішньоторговельна діяльність української кооперації фактично розпочалася одразу після створення «Укркоопу» в Берліні, хоча організована заготівля та збут продукції птахівництва в Україні припадає на початок грудня 1923 р., коли «Вукоопспілка» утворила при Київській філії спеціальну контору для її експорту [11, ф. 308, оп. 1, спр. 2, арк. 1]. Товарна продукція, заготовлена українською кооперацією, реалізовувалася через Берлінське представництво. Її експорт у 1922 р. становив 590 тис. золотих крб., з них п'яту частину становила продукція птахівництва, третину – зернові культури, решту – продукція тваринництва і лісоматеріали [11, ф. 807, оп. 1, спр. 1, арк. 205]. Серед імпортних товарів, придбаних на 92 % у кредит, переважали коси, примуси, дрібний сільгоспінструмент, тобто ті товари, які користувалися попитом в сільських кооперативних лавках. Перша експортна партія яєць до Німеччини становила 14 вагонів, а до Англії на початку лютого 1924 р. було вивезено тисячу вагонів, хоча до 1913 р. до цих країн вивозили 6 тисяч вагонів цього товару [10, с. 21].

21 серпня 1924 р. шляхом об'єднання відповідних відділів та філій «Вукоопспілки» і «Сільського господаря» завершилося офіційне оформлення «Кооптаху», що додало більше порядку та організованості в оперативній роботі цієї кооперативної установи. Її засновниками був, крім уже згаданих двох спілок, також Харківський союз сільськогосподарських кооперативних товариств з спільним статутним капіталом 300 тис. крб. [11, ф. 308, оп. 1, спр. 2, арк. 80]. Очолювали «Кооптах» відомі у той час господарники О. Забельський, а згодом –

3. Колчинський. В архівних фондах основних кооперативних спілок України тих років збереглися документи та матеріали, які з усією вичерпністю висвітлюють загальний експорт «Кооптаху» та його географію, тому, дотримуючись проблемно-хронологічного підходу, зосередимося на таких його складових: загальна динаміка експорту, розподіл по представництвах в Берліні та Лондоні, країни-імпортери української продукції кооперативних спілок.

Протягом перших 16-ти місяців експортної роботи, починаючи з серпня 1924 р., «Кооптах» поповнив державний валютний фонд на 6,5 млн. крб., маючи 817 тис. крб. збитків [11, ф. 308, оп. 1, спр. 2, арк. 109], тобто його економічна діяльність була збалансованою. Втрат було важко уникнути, враховуючи продукцію, яка швидко псувалася та брак належної тари і морозильних камер. За звітний період апаратом «Кооптаху» було заготовлено в сільського населення 86,6 тис. гусей, 612 тис. курей, а на експорт було відправлено всього 45,3 тис. гусей та 2,5 тис. курей [11, ф. 308, оп. 1, спр. 3, арк. 61], що засвідчує високий рівень внутрішнього споживання. Продукцію «Кооптаху» купували інші кооперативні спілки, що становило 52% її обсягу, а також держоргани – 4%, приватники – 42%. На бази Московського представництва «Кооптаху», а він мав їх і в Криму, надійшло у 1924/25 р. 62,2 тис. штук різної птиці [11, ф. 308, оп. 1, спр. 3, арк. 111]. Основною тарою для експорту яєць були ящики, які виготовляли із спеціальної фанери. За кількістю вивезених ящиків можна встановити не лише попит, а також географію пріоритетності самого експорту, хоча, зрозуміло, економічні важелі були головними. Так, у 1924/25 р. «Кооптахом» до Берліна було вивезено 44,9 тис., до Лондона – 26,8 тис., до Ленінграда – 19,3 тис., до Москви – 13,7 тис., до Відня – 665 ящиків яєць, а на ринки України – 16,7 тис. ящиків [11, ф. 308, оп. 1, спр. 2, арк. 86].

За 1924–1926 рр. до Німеччини, Англії та Австрії було вивезено понад тисячу вагонів яєць [11, ф. 290, оп. 4, спр. 31, арк. 23–24], що загалом становило восьму частину їх вивозу у 1913 р., але тоді експортом займалися державні та акціонерні установи, тобто не лише одна кооперативна спілка. Збитки «Кооптаху» становили 1,1 млн. крб., проте йому вдалося за жовтень 1925 – квітень 1926 р. імпортувати різного сільгоспманенту на 2,4 млн крб.: 33,4 тис. плугів, 210 складних молотарок, 175 сортувалок, 4100 сепараторів, 137 тис. ручних кіс, 416 тон снопов'язального шпагату, тони суперфосфату [11, ф. 290, оп. 4, спр. 31,

арк. 23]. Імпортні товари купували переважно в кредит, тобто під гарантії банківських установ та реалізацію власної продукції, але у будь-якому випадку експорт та імпорт кооперативної спілки, незважаючи на власні витрати «Кооптаху», сприяв наповненню державної казни, матеріально-технічному забезпеченню селянських господарств-членів кооперації.

Державна експортна контора (Укрдержторг) заготовила у 1924/25 р. 127,8 тис. ящиків яєць, а на зовнішній ринок вивезла 68,5 тис. (53,6 %), «Кооптах» – 166,9 тис., з них 86,7 тис. ящиків реалізовано через «Укркооп» в Берліні та «Коопукр» в Лондоні. Отже, ця галузь, судячи з її товарності, могла бути цілком перспективною експортною справою. Фахівці кооперативної спілки вважали найбільш рентабельним для них Берлінський ринок. Відбраковану продукцію реалізовували на північних ринках – в Ленінграді та Москві, особливо напередодні Великодня.

Реалізація товарної продукції української кооперації відбувалася через апарат Берлінського та Лондонського представництв, а з 1926 р. до її експорту долучилися торгпредства СРСР. Експорт «Кооптаху» у 1927 р. зріс порівняно з попереднім роком у три рази, але одночасно збільшилася кількість бюрократичних форм звітності, погоджень, звернень, циркулярів, листування тощо. За листопад-грудень 1926 р. відбулося 36 засідань правління «Кооптаху», тобто майже кожного дня. З 1 січня 1927 по 1 січня 1928 р. ним було вивезено за кордон 172,4 тис. ящиків яєць (69% від загального українського експорту), з них до Німеччини – 145 тис. (84%), до Австрії – 21 тис. (12,1%), до Франції – 5,4 тис. (3,3%), до Чехословаччини – 1 тис. (0,6 %) [1, с. 16–17].

У 1926 р. експорт яєць з України в Англію фактично призупинився, тому що загострилися політичні відносини між СРСР та Великобританією. Зазначу, що у 1926 р. до Англії вивозили 9% заготовленого в Україні обсягу яєць. Українська спілка отримала «Grand Prix» за якість товару на гастрономічній виставці в Парижі восени 1927 р. Радянський Союз вивіз того року 463 тис. ящиків яєць, з них «Кооптах», як зазначалося, – понад 172 тис., що становило 37,2% від загальносоюзного обсягу [1, с. 17]. Це свідчило про його активну організаційно-заготівельну та зовнішньо-торгівельну діяльність, а з іншого боку – про конкурентоздатність кооперативних спілок порівняно з державними установами. «Кооптах» був основним постачальником яєць на віденський ринок, а ринки Німеччини поглинали дві третини українського експорту

цього продукту. Продукція «Кооптаха» забезпечувала 67% загальноукраїнського експорту, обходячи інших експортерів (Русавсторг, Ратао, Ееекспорт) разом узятих. За два роки (1926–1927 рр.) товариство збільшило вивіз продукції до Австрії у три рази, стабільно забезпечувало яйцями ринки Німеччини, проникло до Франції, хоча з політичних причин зовсім припинило експорт до Англії.

Серед державних та кооперативних організацій СРСР, які експортували яйця до Німеччини, продукція «Кооптаху» становила 65% [1, с. 8]. На внутрішньому ринку Німеччини «Кооптах» поступався лише Голландії та Польщі. Німецькі фірми перекупували українську продукцію для її продажу в Італії і Швейцарії. Якщо у 1927 р. до Німеччини було відправлено яєць першого сорту 69%, то наступного року – 74%. Загалом «Кооптах» заготовив у 1928 р. 531 тис. ящиків, з них на експорт відправив 266 тис., решту – на внутрішній ринок [11, ф. 308, оп. 2, спр. 451, арк. 2]. Якщо перевести на вагони, то експорт був наступним: у 1926 р. – 532, у 1927 р. – 1724, у 1928 р. – 2925 вагонів, на внутрішній ринок – 578, 1161 та 1581 вагон [11, ф. 308, оп. 2, спр. 451, арк. 3]. Заготівельна вартість одного ящика яєць дорівнювала у 1915/26 р. 32, а в 1926–1928 рр. – 40 пудам пшениці та 53 і 61 пудові жита [11, ф. 308, оп. 2, спр. 451, арк. 11]. Середня врожайність пшениці з десятини у 1925/26 р. становила 47,4 пуда, а жита – 50 пудів [8, с. 54], тобто дорівнювала врожаєві майже однієї десятини основних хлібних культур.

Пріоритетним зовнішнім ринком збуту продукції птахівництва, яку заготовляв та відправляв «Кооптах», виявилася, як зазначалося, Німеччина. Перші десятки вагонів яєць, які надійшли до Берліна протягом 1922 р., згодом досягли декілька сотень. Представництво було своєрідним монополістом по збуту цієї продукції української кооперативної спілки, але з 1926 р. конкурентом «Укркоопу» стало Торгпредство СРСР. 7 травня 1925 р. Берлінське об'єднане представництво української кооперації повідомило правління «Кооптаху» про те, що у вагонах виявлено значний відсоток ящиків з зіпсованим товаром [11, ф. 308, оп. 1, спр. 13, арк. 57], тому спілка зазнала значних фінансових втрат. За 1926 р. експорт кооперативної спілки до Німеччини сягнув понад 1 млн. доларів, з них лише яєць на 791 тис. доларів, пушнини – 271 тис. доларів. Структура його імпорту була наступною: споживчі товари становили 52%, сільгоспмашини – 39 % [11, ф. 807, оп. 1, спр. 2, арк. 186]. Експорт яєць у третьому кварталі 1926/27 р. досяг 1,8 млн. доларів, що становило

57% всього експорту товарної маси [11, ф. 423, оп. 3, спр. 245, арк. 85].

31 січня 1927 р. З. Колчинський, голова товариства «Кооптах», скаржився голові Бюро акціонерів об'єднаного представництва української кооперації М. Бляхеру на Торгпредство СРСР в Берліні, яке змушувало «Кооптах» виконувати його ліцензійні наряди по реалізації яєць [11, ф. 308, оп. 1, спр. 16, арк. 7]. 16 червня 1928 р. «Кооптах», «Добробут» та «Вукоопспілка» отримали ліцензії на право закупівлі обладнання для маслозаводів та партії великих холодильників за довготерміновим німецьким кредитом, сплативши Держбанку та Торгпредству, які були гарантами, стартову частку 9% від загальної суми. Однак внаслідок переговорів «Укркоопа» вдалося досягти інших умов кредитування: сплатити 6% річних терміном на чотири роки, уникнувши послуг Торгпредства та банку [11, ф. 335, оп. 1, спр. 326, арк. 14].

Траплялося, що Торгпредство та «Селосоюз» переписували ліцензії «Укркоопу» на себе, нехтуючи економічними інтересами «Кооптаху» та інших кооперативних центрів України. Центральна рада сприяння експорту, до якої входили переважно російські кооперативні спілки та функціонери зовнішньоекономічних представництв СРСР, зобов'язала протягом 1927/1928 р. передати повноваження експортерів представникам Укрнаркомторгу при торгпредствах СРСР [11, ф. 34, оп. 13, спр. 918, арк. 63], але за інерцією Берлінське представництво продовжувало обслуговувати ринки Австрії, Чехословаччини та Німеччини, торгові фірми яких перепродавали українські товари в інших європейських країнах.

Втручання посередників, які переписували на себе активи кооперативних центрів, не впливало на тоннаж експорту та фінансові надходження, які порівняно з попередніми роками значно вирости, проте кошти осідали в союзних банках. У 1928 р. через Берлінське представництво «Вукоопспілка» придбала імпортних товарів на 284 тис., «Сільський господар» – на 1,2 млн., «Кооптах» – на 44 тис., «Насіннесоюз» – на 93 тис. доларів [11, ф. 807, оп. 1, спр. 2, арк. 414].

Берлінське та Лондонське представництва української кооперації діяли узгоджено, підтримували телеграфно-поштовий зв'язок. Вони мали статус об'єднаних кооперативних установ з ознаками акціонерних товариств, хоча принципи останніх там не діяли. Лондонське представництво, яке очолювали М. Меєрович та Ю. Новаковський, розпочало експортно-імпортну діяльність наприкінці

1923 р. з попередньої угоди про співпрацю з фірмою «Грейдінгер і Керман», офіційний договір з якою було укладено 15 квітня 1924 р. За роки своєї діяльності «Коопукр» мав справи з різними фірмами Європи та Америки: «Бантінг і Ко», «Риджвей Лімітед», «Вестфол Ротердам», «Недрус Амстердам», «Інтерн Ганден і Кредит Амстердам», «Доусен Партнерс», «Баркей Шарп і Ко», «Леонардо і Ко», «Дікінсон і Ко», «Олівер Чиму» та ін. Протягом 1923–1926 рр. «Коопукром» було придбано для України товарів на 314 тис. ф. ст., з них 96 % – в кредит від 5% до 10% річних [11, ф. 807, оп. 1, спр. 3, арк. 12].

Упродовж 1923/24 р. з України до Великобританії експортували винятково яйця, наступного року вивезли пробну партію бекону, а в 1925/26 р. відвантажували пух, пір'я, смушки, масло. «Кооптах», розпочавши діяльність восени 1924 р., швидко опанував англійський ринок. За жовтень 1924 – вересень 1925 р. його експорт становив фактично половину кооперативного експорту України до Великобританії. 18 листопада 1929 р., звітуючись за попередні п'ять років діяльності, «Коопукр» подав вичерпні статистичні відомості про загальні обороти представництва. Вони сягнули у 1923/24 р. 92 тис., у 1924/25 р. – 395 тис., у 1925/26 р. – 265 тис., у 1926/27 р. – 228 тис., у 1927/28 р. – 522 тис., у 1928/29 р. – 700 тис. ф. ст. За два перші роки переважав експорт, у 1925/26 р. – імпорт, а наприкінці 1920-х рр. імпорт становив 93% зовнішньої торгівлі кооперативної спілки [11, ф. 807, оп. 1, спр. 2, арк. 419].

Наявність власного представництва дозволяла регулювати експорт та імпорт, хоча на його баланс вплинули політичні фактори, а втручання Торгпредства СРСР наприкінці 1920-х рр. перетворювало «Кооптах» в засіб мобілізації валюти. Навіть були зменшені витрати на утримання апарату, незважаючи на збільшення загальних оборотів «Коопукру». У 1928–1929 рр. вони становили менше одного відсотка до загального обороту, а статутом передбачалося 2%, тому на зарплату, відрядження, зв'язок залишалося мало коштів. Експортували до Англії м'яту олію, масло, полотно, мед, мак, цибулю, томати, фрукти, горіхи, квашені огірки, смалець, сири, язики, консервовані овочі, насіння, хміль, хрін, кріп, але пріоритетним товаром до 1926 р. були яйця та бекон. Наприкінці 1926 р. експорт яєць в Англію призупинили, тому що, як уже зазначалось, загострилися англо-радянські відносини. 18 березня 1926 р. М. Меєрович запропонував здійснити розподіл зон впливу представництв української кооперації: «Коопукру»

залишити ринки Англії, Голландії, Франції, Бельгії, Америки, Норвегії, а решту – передати Берлінському представництву.

Питома вага «Кооптаху» в експорті української кооперації посідала вагоме місце, враховуючи його стартові можливості, оскільки на зовнішньому ринку він з'явився лише восени 1924 р. Наприклад, у 1927/28 р. кооперативні спілки вивезли товарів на 522 тис. ф. ст., з них «Кооптах» – 56 тис., «Вукоопспілка» – 82 тис., «Добробут» – 314 тис., решту – «Плодоспілка», «Кустекспорт», «Укрдержторг» [11, ф. 807, оп. 1, спр. 2, арк. 383]. Якщо взяти до уваги співвідношення радянського «твердого карбованця» до фунта стерлінга (один до 9-ти), то матимемо загальний експорт близько 5 млн крб., що загалом було суттєвим внеском до валютних фондів держави, меншою мірою – кооперації. За перших три місяці 1928/29 р. обороти «Коопукру» зросли до 800 тис. ф. ст. Його керівництво сподівалося досягти одного мільйона, збільшивши асортимент експортних товарів, а також застосовуючи систему дрібних товарних партій, які збували оптом.

Правління «Кооптаху» постійно узгоджувало експортно-імпортні плани з «Українбанком», на чолі якого стояв М. Бляхер, а після нього – Д. Кудря. Банк розподіляв не реальні кошти для закордонних кооперативних представництв та відповідних спілок, а гарантії згідно договорів, тобто виступав кредитором під гарантії, хоча іноземні фірми також видавали кредити під конкретну поставку товару. Наприклад, 10 травня 1928 р. в Харкові заслухали звіт М. Меєровича про діяльність «Коопукру», тобто відбувався внутрішній контроль в межах кооперативної системи. Втручання Торгпредства СРСР в роботу українських кооперативних спілок за кордоном, особливо через так звані представництва Укрнаркомторгу, позбавляло їх права самостійно здійснювати експортно-імпортну діяльність.

Таким чином, діяльність «Кооптаху» переконливо засвідчує, що українські кооперативні спілки були повноправним учасником зовнішньої торгівлі УСРР в 1920-ті рр. Вони здобули право виходу на зовнішні ринки Європи через об'єднані представництва. Кооперативні спілки стали фактично монополістами з експорту продукції птахівництва до Німеччини, Австрії, Франції; на ринку Німеччини за обсягами товару вони поступалися лише Голландії та Польщі. Об'єднане представництво української кооперації здобувало міжнародні призи за якість продукції, було авторитетним на ринках Європи, а також у Москві та Ленінграді. Основним її спожива-

чем, виходячи з обсягів реалізації, була Англія, на яку припадала половина експорту української кооперації. Ускладнення політичних стосунків СРСР з Англією у 1927 р. негативно вплинуло на торговельний баланс лондонського представництва з іноземними фірмами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Відчит за 1927 рік (з 1-го січня 1927 року до 1-го січня 1928 року). – Х.: Книгоспілка, 1928.
2. Волосник Ю.П. Нова буржуазія України та розвиток приватнопідприємницької діяльності на фінансовому ринку в роки непу / Ю.П. Волосник. – Х.: НМЦ «СД», 2002. – 380 с.
3. Кооперація на Україні в 1925–26 році. Статистика України. – № 148. – Х., 1929.
4. Лантух І.В. Формування інфраструктури ринку в Україні в роки нової економічної політики (1921–1928 рр.) / І.В. Лантух. – Х.: Основа, 2004. – 196 с.
5. Марочко В.І. Українська селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861–1929 рр.) / В.І. Марочко. – К.: М.Р. Kots Publishing, 1995. – 216 с.
6. Олійник М. М. Діяльність приватних виробництв України та створення і удосконалення системи соціального захисту працюючих на них в 1921–1929 рр. / М.М. Олійник. – Х., 1998. – 128 с.
7. Пиріг О.А. Неп: більшовицька політика імпровізації / О.А. Пиріг. – К.: КНТЕУ, 2001. – 274 с.
8. Підсумки осінніх обслідувань сільського господарства України в 1925 і 1926 рр. // Статистика України. – № 126. – Х., 1928.
9. Сушко О. О. Особливості становлення та функціонування приватного підприємництва в Україні періоду непу (1921–1928): історико-теоретичний аспект / О.О. Сушко. – К.: Преса України, 2003. – 251 с.
10. Українська кооперація за кордоном // Сільський господар. – 1924. – №3–4.
11. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО).

© *Александр Даниленко*
(Київ)

УЧАСТИЕ КООПЕРАЦИИ ВО ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛЕ УССР (1920-Е ГГ.)

Раскрываются особенности деятельности кооперативных обществ в сфере внешней торговли УССР в 1920-е годы.

Ключевые слова: УССР, внешняя торговля, кооперация, международные связи.

© *Oleksandr Danylenko*
(Kyiv)

PARTICIPATION OF COOPERATION IN THE FOREIGN TRADE OF THE UKRAINIAN SSR (1920TH YEARS)

The article is devoted to peculiarities of work of cooperative companies in the field of foreign trade of Ukrainian SSR in 1920th years.

Keywords: Ukrainian SSR, foreign trade, cooperation, international affairs.

До редакції надійшла 3.12.2012.

УДК: 94:74(477) (092) «19»

© *Людмила Хмельницька*
(Переяслав-Хмельницький)

ТВОРЧІСТЬ КАТЕРИНИ БІЛОКУР В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ СПАДЩИНИ ХХ СТ.

У статті досліджується вплив творчості Катерини Білокур на формування народно-прикладного мистецтва в контексті української художньої спадщини ХХ століття.

Ключові слова: живопис, культура, мистецтво, неповторність, талант, творчість.

Життя і творчість Катерини Білокур є складовою частиною мистецтва України. Художня спадщина відомої народної майстрині вирізняється самобутністю і неповторністю. Вона вражає своєю органічністю в поєднанні професійного і народного. Рідкісний талант Катерини Білокур проявився у декоративному

розписі. Унікальне за своїми художніми якостями відтворення форм живої природи становить гордість національної культури України і прикрашає зали багатьох музеїв світу.

Ім'я Катерини Білокур, самобутньої художниці, яка зберегла в своїх картинах небачену красу української природи, ще-